

גמ' חולין (ט) - מים מגולים - וחמירא סכנתא מאיסורא

רב דניאל שטיין

א. חי' חת"ס (שם) - החילוק קל להבין באיסורא אפי' יזדמן לו ממייעוט טריפות אין לו עון אשר חטא דכתורה עשה לסמוך על הרוב ומי שהזהיר על הטריפה הוא התיר לסמוך על רובא משא"כ בסכנת נפשות אם יזדמן לו מהמייעוט ויסתכן א"א להשיב נפש ופשוט.

ב. גמ' ברכות (לב): - תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו ריקא, והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם, כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום, אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי.

ג. רמב"ם (פי"א רוצח ה"ד-ה) - כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות להן כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל ג' מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שני' השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים. הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחריים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות.

ד. באר הגולה (סי' תכ"ז ס"ק ע') - ס"ל דהם מדרבנן ואסמכינהו אקרא ומכ"מ מכין עליהם כמו שאר מצות דרבנן, א"נ קים להו שהם מדאורייתא ואין לוקין עליהם כדאשכחן חצי שיעור דאסור מן התורה ואין לוקין עליו וכו'. נרלענ"ד הטעם שהזהירה התורה על שמירת הנפש הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להיטב להנבראים שיכירו גדלותו ולעבוד עבודתו בקיום מצותיו ותורתו וכו', וליתן להם שכר טוב בעולם והמסכן את עצמו כאילו מואס ברצון בוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו ואין לך זלזול ואפקירותא יותר מזה.

ה. תוס' ע"ז (לה.) ד"ה חדא - ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין.

ו. רמ"א (יו"ד סי' קט"ז סע' ה) - וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בלילה, וכן אסרו לשתות מים מן הנהרות בלילה או להניח פיו על קלוח המים לשתות, כי דברים אלו יש בהן חשש סכנה.

ז. שו"ע (יו"ד סי' קט"ז סע' א') - משקים שנתגלו, אסרום חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר. [פ"ת (ס"ק א') - עיין בשל"ה דף ע"ט ע"ב שכתב דמ"מ שומר נפשו ירחק מזה. והא ראייה שהרי הטור כתבן לכל הדינים אחד מהם לא נותר ע"ש עוד. ובהנהגת החסיד הגר"א ז"ל כתוב ג"כ שהיה נזהר מאד בדבר זה ע"ש טעמו].

ח. גמ' פסחים (עו): - תני רב כהנא בריה דרב חנינא סבא פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאכלה בכותחא. ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא. מר בר רב אשי אמר אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר.

ט. שו"ע (או"ח סי' קע"ג סע' ב) - בין בשר לדגים, חובה ליטול משום א דקשה לדבר אחר וחמירא סכנתא מאיסורא. [מג"א (ס"ק א') - ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאינדא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות ועבי"ד סי' שט"ז ס"ג ובא"ע סימן קנ"ו וכ"כ הב"ש בשם הרמב"ם].

י. שו"ע (יו"ד סי' קט"ז סע' ב-ג) - צריך ליהזר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. הגה: וכן אין לצלות בשר עם דג, משום ריחא. מיהו בדיעבד אינו אוסר. ירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שריו בינתים, כדי לרחוץ פיו. הגה: ויש אומרים דאין לחוש לזה רק ג' כשמבשלם יחד ואוכלן, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש. וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם, ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות, דהוי קנחא והדחה. [ש"ך (ס"ק א') - ז"ל ד"מ באו"ה כלל ל"ט כתב דלכתחלה אסור לצלות בשר עם דגים משום ריחא מילתא אבל בדיעבד שרי דלא הוי סכנה רק דרך בישול ואם הם סמוכים שהשומן זב מאחד לחבירו אסורים ואף דיעבד כדאיתא פכ"צ עכ"ל ומהרש"ל באו"ש סימן ל"ה ובספרו פג"ה סי' ט"ו כתב דמותר לצלות דגים עם בשר בתנור אחד אפילו לכתחלה ואין בו משום ריחא מילתא לענין סכנה דדוקא כשצולין אותן מחוברים זה אצל זה אסור וע"ש ובספר באר שבע דף ק"א האריך בזה וחלק עליו ופסק דאפילו בדיעבד אסורים משום ריחא מילתא אפי' נצלו נפרדים זה מזה בתנור אחד כתב דאפילו במקום דנוהגים להתיר לענין איסור בדיעבד ריחא מילתא ולאסור לכתחלה כדלעיל בסימן ק"ח לענין סכנתא אסור אפי' דיעבד]. [פ"ת (ס"ק ג') - גם (בתשובת ח"ס סי' ק"א) כתב וכו' מאחר דחזינן להרמב"ם דרב גובריה ברפואות וטבעיות שהשמיט הא דביניתא דאטוי בהדי בישרא מסתמא לפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעים בענין זה ונהי שלא נסמוך ע"ז לעשות מעשה לאכלם

זע"ז דאפשר דה"ל כמו דבר הנאסר במנין מ"מ הרווחנו שיצאנו מחמירת סכנתא דהשתא מיהת ליכא סכנתא. ואפשר שגם בזמנם לא היה הסכנה אלא במין בינייתא ולא במינים המצויים בינינו כלל וליכא אלא איסור קל דרבנן דנהי דדבר שבמנין דאורייתא היא היינו הנאסר משום סייג וגדר איסור אבל בכה"ג קילא טובא].

יא. גמ' שבת (קכט:) - ואמר שמואל פורסא דדמא חד בשבתא, ארבעה ומעלי שבתא. אבל שני וחמישי לא, דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני ובהמישי, שבת דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד. בתלתא בשבתא מאי טעמא לא משום דקיימא ליה מאדים בזווי, מעלי שבתא נמי קיימא בזווי כיון דדשו ביה רבים אשומר פתאים ה'.

יב. גמ' יבמות (עב:) - דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא, איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד. א"ר פפא הלכך, יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה; והאידינא דדשו בה רבים, אשומר פתאים ה'.

יג. תשו' אחיעזר (ח"א סי' כ"ג) - ועכצ"ל הא דס"ל לרבנן דמשמשות כדרךן וסמכינן על שומר פתאים ד' משום דזהו חשש רחוק ומיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי שתתעבר וכו' והא אסור להחמיר במקום סכנה ועכצ"ל דזהו באמת חשש רחוק ומיעוט שאינו מצוי דלא חיישי רבנן להאי ועל זה יש לסמוך משום שומר פתאים.

יד. ס' קובץ שיעורים (כתובות אות קל"ג) - וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים.

טו. תשו' אגר"מ (ח"ב חו"מ סי' ע"ו) - נראה פשוט דבדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נהנין מהם ביותר כבשרא שמנא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה איסור מלאוכלן מצד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה וכו'. ולדברים כאלו דמי עישון סיגריות שאלו הרגילין בזה נהנין מזה מאד וכו' והקלוקל לחלות מזה הוא עכ"פ רק מיעוט קטן וכ"ש להחלות מזה בסרטן ובעוד מחלות מסוכנות הוא קטן ביותר וכו' אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה שלא לעשן מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה וממילא ודאי אין להתרגל לזה.

טז. תשו' ודברת במ (ח"ב) - ושמעתי מראש הישיבה מר הג"ר דוד פיינשטיין דהיום לפי מה שאומרים הרופאים שכמעט אחד משלשה או אחד משנים מהנהגים לעשן סיגריות נחלים לאחר זמן במחלות חמורת רח"ל פשוט דלפי האגר"מ אסור לסמוך על שומר פתאים ה' בכה"ג.

יז. תשו' תשובות והנהגות (ח"ג סי' שנ"ד) - הבאתי עוד מה שיש שרצו לטעון שאורח החיים שלנו כולל סעודות עם תערובת של הרבה מאכלים לא טבעיים, ובשר בע"ח שבחיי הבהמה או העוף הוזרקו להם זריקות שאינם טובים לבריאות, צבע מאכל, חומרי הדברה למניעת מזיקים המוחזרים למאכלים בעודם במחובר לקרקע, כל אלו עלולים לסכן הגוף, ולמה לנו לשפוך חימה רק על המעשנים. ולא דמי שהעישון אין בו צורך כלל והוכח שמזיק ומסוכן, ולכן חייבין למנוע, אבל שאר המאכלים הנ"ל שהבאתי אין בהם אלא חשש גרידא, ובמדה ויש ממש חשש סכנה השלטונות מונעים, ואף שטוב ליזהר מהם כפי האפשר, אך על זה נאמר "שומר פתאים ד'" שאין צורך לדקדק אחר חששות רחוקים מאד בדבר שדשו בו ונהגו בו רבים. ונראה שעישון סיגריות דומה במהותו לעישון חשיש או אופיום ושאר סמים מסוכנים, רק שבאלו הסמים אוסרים השלטונות ואף מענישים על כך, אבל בסיגריות אי אפשר להם למנוע כיון שכבר הורגלו בזה ולא יועיל.